

عوامل موثر در تقویت فضاهای عمومی در روستاهای استان لرستان

زهرا شریفی نیا (گروه جغرافیا و برنامه ریزی گردشگری، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران،

نویسنده مسئول)

sharifinia63@yahoo.com

سمیه حق نظری (کارشناسی ارشد توسعه روستایی دانشگاه بیرجند)

صص ۵۲ - ۲۵

چکیده

اهداف: هدف از این پژوهش، بررسی عوامل موثر در شکل‌گیری تقویت فضاهای عمومی در روستاهای استان لرستان است، و به دنبال پاسخ‌گویی به این سوال کلیدی می‌باشد؛ کدام عوامل در شکل‌گیری تقویت فضاهایی عمومی بیشترین نقش داشته است؟

روش: نوع تحقیق کاربردی، روش مورد استفاده توصیفی-تحلیلی و برای گردآوری داده از روش‌های اسنادی و میدانی استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون آماری توصیفی (میانگین، انحراف معیار و واریانس) و استنباطی (تحلیل عاملی و تحلیل واریانس) بهره گرفته شده است.

یافته/نتایج: یافته‌های تحلیل عاملی نشان داد، که ۷ عامل با مجموع ۵۵/۲۷۴ درصد واریانس روابط بین شاخص‌ها را تبیین می‌کند و بیشترین سهم را عامل اول با ۱۰/۵۳۱ درصد واریانس و کمترین سهم را عامل هفتم با ۶/۱۷۸ درصد را تبیین می‌کند. همچنین از آزمون تحلیل‌ها واریانس نشان داد، که تفاوت معناداری بین عامل‌های مورد نظر در سطح آلفا کمتر از ۰/۰۵ وجود دارد.

نتیجه‌گیری: نتایج این تحقیق نشان داد، که ۷ عامل تنوع جاذبه‌ها و کیفیت بصری، تعامل و ارتباطات، اجتماعی-فرهنگی، آموزشی-بهداشتی، تجهیزات، اقتصادی و تفریحی به ترتیب بیشترین اهمیت را به خود اختصاص داده‌اند. بنابراین توجه به فضاهای عمومی می‌تواند در راستای تقویت اجتماعات انسانی به کار گرفته شود و

زمینه را برای بهبود فعالیت‌ها سرزندگی و حیات مدنی در جوامع روستایی فراهم کند.

کلمات کلیدی: فضاهاى عمومی، فضاهاى عمومی، عوامل موثر، روستاهای استان لرستان

۱. مقدمه

روستاها از یک سو، به واسطه کارکرد اساسی خود، تأمین‌کننده بسیار از نیازهای فردی و جمعی جامعه روستایی هستند، و از سوی دیگر، از خصیصه‌های پویایی و تغییرات دائمی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی- فضایی برخوردارند. چنین فعالیت‌هایی نیازمند فضاهایی است که افراد را به تفکر واداشته و گرد هم جمع کرده، تا بتوانند از طریق "گفتگو و روابط چهره به چهره" به همبستگی اجتماعی دست یابند (علی‌الحسابی و نگارش، ۱۳۸۹، ص. ۳۱). و سازمان فضایی مناسب را جهت پاسخگویی به نیازهای انسانی تحقق ببخشند (رومیانی، صادقلو و صنایعی مقدم، ۱۳۸۹، ص. ۱۳۷). همچنین زندگی عمومی مردم در فضاهاى عمومی در مجموعه‌ای پیچیده از اشکال و کارکردها رخ می‌دهد. براین اساس، این فضاها باید حاوی رفتارها، کاربری‌ها و فعالیت‌های متنوعی مانند خرید، پیاده روی، مکالمه، استفاده از امکانات برای سرگرمی، استراحت یا حتی گذراندن وقت به عنوان فعالیت‌های روزمره و همچنین جشن‌ها و رویدادهای دوره ای باشند (جلال الدینی و اوکتای، ۲۰۱۲، ص. ۶۶۵). بنابراین امروزه فضای روستایی، به عنوان یکی از ویژگیها و تنوع فرهنگی و سنتی تلقی شده است و تعامل آن بین محیط طبیعی و انسانی و بین گذشته و در حال حاضر، توجه بسیاری از صاحب نظران را به خود جلب کرده است (یونگ و ریو^۱، ۲۰۱۵، ص. ۱۱۲۳۹-۱۱۲۳۹). این تعامل با ترکیب عوامل طبیعی و فرهنگی از جمله مهارتها، دانش و فن‌آوری ادغام شده است و تنوعی گسترده‌ای از خدمات اکوسیستم و سیستم‌های اجتماعی و فرهنگی را به وجود آورده است (سونگ و همکاران^۲، ۲۰۰۵؛ هارتل و همکاران^۳، ۲۰۱۴). این مجموعه تعاملات بلند

1. Jung and Ryu

2. Seong et al

3. Hartel et al

مدت فرهنگی و اجتماعی زمینه یک چشم‌انداز قوی در هویت یک مکان را به دنبال داشته است (یونگ و ریو^۱، ۲۰۱۵، ص. ۱۱۲۳۹). با این حال در طول چند دهه گذشته، نگرانی در مورد ناپدید شدن مناظر سنتی و ظهور مناظر جدید، تبدیل به یک مسئله جدی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه شده است و سبب تغییرات گسترده و چشمگیر از مناظر فرهنگی سنتی از جمله گونه‌ها، زیستگاه‌ها و تغییرات هویت چشم‌انداز شده است (اسکدلی وبرگر^۲، ۲۰۰۹، ص. ۴۷۹-۴۹۲؛ موس و ویجرمان^۳، ۱۹۹۰، ص. ۲۸۹-۳۵۲). تغییرات در مناظر روستایی به طور مستقیم با معیشت و جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مردم محلی و در نهایت حفظ طبیعت، مرتبط هستند. بیشتر سکونتگاه‌های روستایی، با توجه به خصوصیات-ها و کلیه عوامل درونی و برونی خود نظیر مکان طبیعی، فضای جغرافیایی، باورهای مردم و ارزش‌های بومی که در تعامل با هم هستند، در کنار بعضی ویژگی‌های مشترک، جلوه‌های منحصر به فرد و منظر خاص خود را دارند (احمدی، ۱۳۹۱، ص. ۱۳۹۱: ۶). پس مشاهده تغییرات در فضاها و معماری روستایی، در پی دگرگونی‌های اجتماعی، امری طبیعی است که متعاقب آن تحولاتی بوجود آمده است. از آنجا که تمدن به یکباره به وقوع نپیوسته و ظهور آن تدریجی است، بنابراین فضاهای زیستی، محل تجلی حیات مدنی است و نیازمند تداوم این حیات نیز خواهد بود. لذا برای تحقق این تداوم نیازمندی به سازماندهی اجتماعی امری ضروری به نظر می‌رسد (ساردوئی، ۱۳۹۳، ص. ۱۱۸). بدین منظور شناخت کارکرد اجزای فضاهای عمومی و تحلیل ویژگی‌های کاربردی آنها در مناطق مختلف باید وثوق و علم و با توجه به نیازهای جدید اجتماعی و فرهنگی نسل حاضر، ارایه ضوابطی که منطبق بر دیگر نیازهای موثر در شکل‌یابی فضاها عمومی باشد، تا علم به گریزناپذیری تغییرات اجتماعی و فرهنگی جامعه که برای آن طراحی می‌کنند، صورت پذیرد.

منطقه مورد مطالعه این پژوهش، روستاهای استان لرستان است که دارای فضاهای تفریحی مانند (طبیعت بکر و کوهستانی، آب و هوای مناسب)، فضاهای ارتباطی (تحکیم روابط همسایگی بین افراد، روابط صمیمی بین خانواده)، فضاهای فرهنگی و اجتماعی (مانند آداب و

1. Jung and Ryu
2. Stockdale and arker
3. Meeus and Wijermans

سنن قدیمی، گردهمایی ملی و مذهبی و سخنرانی)، فضاهای مشارکتی (همدلی و مشارکت در مراسم عروسی و عزاداریها) فضاهای خدماتی (بهداشتی و ورزشی) و غیره هستند، و باعث شده است که زمینه بررسی این پژوهش را فراهم کند. بنابراین هدف از این پژوهش بررسی عوامل موثر در شکل‌گیری تقویت فضاهای عمومی در روستاهای استان لرستان است، و به دنبال پاسخگویی به این سوال کلیدی می‌باشد: مهمترین عوامل موثر بر تقویت فضاهای عمومی روستایی کدامند؟

۲. پیشینه تحقیق

در خصوص فضای عمومی در مناطق روستایی تحقیقات خیلی کمی صورت گرفته است، و بیشتر آنها بر نقش فضاهای عمومی تاکید کرده اند، اما در این پژوهش، محقق به بررسی عوامل موثر در شکل‌گیری تقویت فضاهای عمومی پرداخته است و از این حیث کار جدید و نوعی می‌باشد.

در همین رابطه گل (۱۹۸۷) در پژوهش خود، حمایت از فعالیت‌های اجتماعی را یکی از ملزومات دستیابی به فضاهای عمومی موفق دانسته و بهترین فرصت برای تعامل در یک فعالیت می‌داند. مطالعه دیگر در این زمینه مربوط به تحقیق ون رایجا (۱۹۸۳) است که با هدف شناخت عوامل موثر در جلب مردم به فضاهای عمومی صورت گرفته و نتایج آن به شرح ۱- نحوه ارزیابی عموم از مکان، ۲- ویژگی‌های کالبدی، ۳- مفید و موثر بودن، ۴- نحوه دسترسی و ۵- ویژگی‌های اجتماعی نشان داده شده است (حاتمی و ذاکر حقیقی، ۱۳۹۷: ۸۲). جلال الدینی و اوکتای، (۲۰۱۲). در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که ویژگی‌های فیزیکی و اجتماعی زمینه نشاط و شادی را برای مردم فراهم کرده است. یافته‌های محققانی چون (اسماعیل و سعید^۱، ۲۰۱۵، اولیور داپونته، رودریگز و سانچز^۲، ۲۰۱۱؛ فرانسیس، جلیز کورتی، و د، کنویمان^۳، ۲۰۱۲؛ نوستون، ساله و وحید^۴؛ ۲۰۱۴؛ یون و سرینیواسان^۵، ۲۰۱۵). در پژوهش خود

1. Ismail and Said
2. Bolívar, Daponte, Rodríguez, & SánchezJ
3. Francis, Giles-Corti, Wood & Knuiman
4. Nasution, Shalleh & Wahid
5. Nasution, Shalleh, & Wahid

به این نتیجه رسیدند، که فضاهای روستایی، به عنوان عرصه‌های اقتصادی، محیطی و تعاملات اجتماعی‌اند. در این فضاها، مردم محلی می‌تواند خارج از دیگر عرصه‌های خصوصی با دیگران سهیم شده و در آن فعالیت کنند. این فضاها با توجه به خاصیت عمومی و اجتماعی که دارند، می‌توانند به ساخت و تولید مناسبات اجتماعی کمک کرده، و باعث افزایش کیفیت سرزندگی در مناطق روستایی شوند، که تا حدودی با پژوهش حاضر همسوی خاصی دارد. از این رو بحث عملکرد فضاهای عمومی در جهت ارتقای توسعه سرزندگی مردمی محلی در برنامه‌های توسعه روستایی اهمیت بسیاری دارد که باید مسئولین و مردم به آن توجه ویژه‌ای داشته باشند. آنچه که بیش از همه در حضور و تعامل افراد در فضاهای عمومی نقش دارد، ایجاد و تقویت کارکرد این فضاهاست که می‌توان به ایجاد فرصت‌های مشارکت، توانمندسازی، شبکه‌های اجتماعی، هنجارهای اجتماعی و غیره بینجامد و زمینه را برای افزایش کیفیت سرزندگی مردم محلی فراهم کرد. بنابراین گام اساسی در زمینه تدوین برنامه‌های کارآمد و منطبق بر واقعیتها و دستیابی به هدف بهبود کیفیت سرزندگی، شناخت و آگاهی لازم و کافی از توانها و امکانات هر منطقه جغرافیایی است. عنابستانی و احمدزاده (۱۳۹۱)، در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که ارتباط معنی‌داری بین جمعیت، فاصله روستا از مرکز دهستان و عوامل موثر بر مشارکت زنان روستایی با ضریب $0/466$ و $0/6697$ وجود دارد، اما براساس آزمون آماری کراسکال والیس رابطه معنی‌داری بین نوع راه ارتباطی و موقعیت روستا با عوامل موثر بر مشارکت زنان روستایی در منطقه مورد مطالعه وجود ندارد. احمدی و همکاران (۱۳۹۱)، در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که در این نواحی، علاوه بر عوامل درونی شامل تغییر موقعیت کارکردی، تغییر در الگوهای بهره‌برداری از فضا، عوامل زیست محیطی، گرایش‌های مذهبی، میزان انسجام، رفاه طلبی و تجملات، تغییر سبک زندگی، تغییر منابع تولید، اشتغال، تغییر ارزش زمین و مسکن، عوامل بیرونی در دو قالب مجاورت شهری و ابعاد ملی و فراملی شامل مولفه‌های توسعه گردشگری و خانه‌های دوم، مهاجرت از شهر به روستا و بلعکس، توسعه و خزش شهری، فناوری اطلاعات و ارتباطات تلفن، و سیاست‌های و برنامه‌های کلان ملی، تکنولوژی و مکانیزه شدن تاثیر گذار می‌باشد. عزیزپور و شمسی (۱۳۹۳)؛ در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که عوامل طبیعی بویژه توپوگرافی،

منابع آب و شیب در موقعیت استقرار سکونتگاه‌های روستایی تأثیر داشته است. این وضعیت سبب گردیده تا سازمان فضایی محدوده مورد مطالعه از ساختار سلسله مراتبی دو سطحی برخوردار گردد. ضمناً مبتنی بر این نتایج پیشنهاد گردید تا سازمان فضایی محدوده از سه حوزه روستایی به مرکزیت روستاهای افجه، کندعلیا و بوجان و یک مجموعه روستایی با مرکزیت شهر لوسان تشکیل گردد. عینالی و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که در معیارهای زیباشناختی، معنایی - ادراکی و عملکردی - فعالیتی هر کدام به ترتیب با میزان ۲,۵۲، ۱,۷۹ و ۰,۶۹ بالاتر رتبه را به خود اختصاص داده اند. یافته‌های تحلیل عاملی نشان داد که عامل اول، یعنی تصویر ادراکی بیشترین سهم و عامل ششم یعنی تعاملات اجتماعی کمترین سهم در تبیین کل متغیرها را به خود اختصاص داده اند. همچنین بررسی مدل برازش رگرسیونی نشان دهنده تأثیر مثبت فاکتورهای موثر فضاهایی عمومی در ارتقای افزایش کیفیت سرزندگی روستائیان به میزان ۰,۷۲۳ می باشد که این خود نشان از رابطه معنادار و مثبت بودن نقش عوامل فضاهای عمومی در ارتقای کیفیت سرزندگی روستائیان در بین روستاهای محدوده مورد مطالعه می باشد.

رومیانی و همکاران (۱۳۹۸). در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند، که شاخص های آسایش، لذت و محافظت هر کدام به ترتیب ۷/۲۶، ۴/۹۰ و ۳/۷۸ بیشترین اولویت‌ها رو به خود اختصاص داده‌اند. آزمون رگرسیون نشان داد که بیشترین میزان همبستگی بین شاخص‌های سرزندگی زیست‌محیطی و سرزندگی اجتماعی با میزان (۰/۳۸۲) و (۰/۲۷۵) می باشد و این شاخص‌ها نیز تأثیر مثبتی بر روی بقیه شاخص‌های تحقیق به دنبال داشته است.

۳. روش‌شناسی تحقیق

۳.۱. روش تحقیق

این پژوهش در راستای بررسی عوامل موثر در شکل‌گیری تقویت فضاهایی عمومی در مناطق روستایی می باشد. لذا نوع تحقیق، کاربردی و از نظر ماهیت و روش توصیفی - تحلیلی است. در انجام تحقیق، ابتدا اطلاعات موجود در مورد موضوع و منطقه از کتب، اسناد، مجلات، نقشه پایه، آمارنامه‌ها جمع آوری و سپس داده‌های مورد نیاز از طریق مطالعات

میدانی شامل مشاهده، پرسشنامه، مشخصه فردی و ویژگی‌های مردم محلی مد نظر قرار گرفته است. بنابراین به منظور بررسی عوامل موثر در شکل‌گیری تقویت فضاهایی عمومی در مناطق روستایی از سه معیار (زیباشناختی، معنای - ادراکی و عملکردی - فعالیت) به شرح شکل (۱) و جدول (۴) اقدام به تهیه و تدوین پرسشنامه مطابق با طیف لیکرت (۱ خیلی کم، ۵ = خیلی زیاد) طراحی و ارزیابی شده‌اند.

جهت سنجش روایی پرسشنامه ابتدا در اختیار متخصصین قرار گرفت و روایی ابزار تحقیق سنجیده شده و شاخص‌ها و گویه‌های نهایی استخراج گردید. پرسشنامه تدوین شده در این مرحله در منطقه مورد مطالعه مورد پیش‌آزمون قرار گرفت و پس از تأیید اعتماد یا پایایی جدول (۱) پرسشنامه جهت انجام مراحل میدانی تحقیق تدوین نهایی گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات از روش‌های آماری توصیفی (میانگین، انحراف معیار، واریانس) و استنباطی (تحلیل واریانس و تحلیل عاملی) بهره گرفته شد.

جدول ۱- مقدار آلفای کرونباخ مشاهده شده

ماخذ: نگارنده با استفاده از دسترسی به اطلاعات، ۱۳۹۸

عنوان	تعداد گویه‌ها	مقدار آلفای کرونباخ
زیباشناختی	۸	۰/۵۶۸
معنای - ادراکی	۷	۰/۵۵۷
عملکردی - ادراکی	۱۲	۰/۶۸۰

جامعه آماری این تحقیق در سطح ۳۹ روستا در استان لرستان صورت گرفته است که از طریق فرمول کوکران با خطای ۰/۰۷ درصد، ۱۹۵ پرسشنامه بدست آمد و بین مردم محلی به صورت تصادفی توزیع و پخش شد. از دلایل انتخاب این روستاها می‌توان از همکاری بیناد مسکن روستایی استان لرستان اشاره کرد که موقع بازدید از مشاوران در خواست گردآوری داده پرسشنامه‌ای از مردم کرده بودند. بنابراین اطلاعات در اختیار محققان قرار داد شد تا نسبت به نظر سنجی موضوع مورد نظر، صحت و دقت بیشتری در کار به کار گرفته شود.

جدول ۲- جمعیت روستاها و تعداد پرسشنامه

ماخذ: مرکز آمار، ۱۳۹۵

شهرستان	بخش	دهستان	روستا	جمعیت	تعداد پرسشنامه
الیگودرز	مرکزی	پاچه لک شرقی	ده نصیر	۸۳۵	۴,۴۸
		خمه	خمه بالا	۶۴۶	۳,۴۷
	بربرود غربی	بربرود غربی	شاهپورآباد	۱۵۲۲	۸,۱۷
	بشارت	یشکوه ذلقی	خاک بیده	۴۰۴	۲,۱۷
بروجرد	اشترینان	برده سره	دهریز	۱۴۷۹	۷,۹۴
		گودرزی	برکت آباد	۱۰۲۱	۵,۴۸
	مرکزی	شبروان	الک آباد	۵۶۶	۳,۰۴
		والانجرد	بیچون پایین	۷۶۶	۴,۱۱
خرم آباد	بیرانوند	بیرانوند جنوبی	سراب الیاس	۵۰۷	۲,۷۲
	بیرانوند	بیرانوند شمالی	داربلوط پایین	۶۵۱	۳,۴۹
	زاغه	زاغه	باده	۵۴۸	۲,۹۴
		قایدرحمت	کله جوب	۸۴۹	۴,۵۶
	مرکزی	ازنا	سردارآباد	۸۳۲	۴,۴۷
		رباط	قلعه سنگی	۱۳۵۳	۷,۲۶
دلفان	کاکاوند	کاکاوند شرقی	هزارخانی	۷۳۸	۳,۹۶
	مرکزی	میریگ جنوبی	میرزا آباد	۸۵۱	۴,۵۷
		میریگ شمالی	شهن آباد	۱۴۵۰	۷,۷۸
دورود	سیلاخور	چالانچولان	زرگران بالا	۷۷۶	۴,۱۷
		سیلاخور	کاغه	۹۵۳	۵,۱۲
	مرکزی	حشمت آباد	ترشاب	۱۱۶۱	۶,۲۳
کوهدشت	طرهان	طرهان شرقی	دم روستان	۱۱۱۳	۵,۹۷
	مرکزی	کوهنانی	شورابه بهرام بیگ	۸۴۰	۴,۵۱
		گل کل	اشتره گل گل	۱۰۴۷	۵,۶۲
	گل گل	اکبرآباد	۱۶۴۱	۸,۸۱	
ازنا	جاپلق	جاپلق شرقی	مرزیان	۹۸۶	۵,۲۹
	مرکزی	سیلابخور شرقی	کلکله	۱۱۱۱	۵,۹۶
پلدختر	مرکزی	ملاوی	وره زرد	۹۴۵	۵,۰۷
	معمولان	افرینه	سرنجه زیودار	۵۶۵	۳,۰۳

شهرستان	بخش	دهستان	روستا	جمعیت	تعداد پرسشنامه
سلسله	فیروزآباد	فیروزآباد	تملیه	۱۱۱۴	۵,۹۸
		فیروزآباد	شیخ آباد زنگیوند	۱۰۵۸	۵,۶۸
	مرکزی	یوسف وند	در تنگ پایین	۸۴۶	۴,۵۴
دوره	چگنی	دوره	سراب ناوه کش	۹۸۳	۵,۲۸
		دوره	سراب چگه	۸۰۱	۴,۳۰
	شاهیوند	شاهیوند	ملک آباد سماق	۷۰۳	۳,۷۷
	ویسیان	ویسیان	سبزوار	۷۰۳	۳,۷۷
رومشگان	سوری	سوری	اسداباد	۷۸۱	۴,۱۹
		رومیانی	پادروندپایین	۸۱۱	۴,۳۵
	مرکزی	رومشگان	لالوند	۸۹۸	۴,۸۲
		بازوند	بازوندی	۱۴۷۴	۷,۹۱
جمع کل	۲۸	۳۹	۳۹	۳۶۳۲۸	۱۹۵

۳.۲. منطقه مورد مطالعه

استان لرستان یکی از استان های غربی ایران است. این استان ۲۸۳۰۸ کیلومتر مربع مساحت دارد. خرم آباد مرکز استان و بروجرد دومین شهر بزرگ آن است. لرستان سرزمینی کوهستانی است و غیر از چند دشت محدود، سراسر آن را کوه های زاگرس پوشانده است. اشتراک کوه با ۴۰۵۰ متر ارتفاع بلندترین نقطه استان و پست ترین نقطه آن در جنوبی ترین ناحیه استان واقع شده و حدود ۵۰۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. براساس یافته های باستان شناسی این منطقه یکی از نخستین سکونتگاه های قدیمی بشر است و مفرغ لرستان از شهرت باستان شناسی زیادی برخوردار است. این استان از ۱۱ شهرستان، ۳۱ بخش، ۲۵ شهر و ۸۷ دهستان تشکیل شده است. بنابر سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت استان ۱۷۶۰۶۴۹ نفر بوده است. جمعیت روستایی در این استان برابر با ۶۲۳۸۹۶ نفر و نرخ رشد جمعیت روستایی برابر (۱/۶۳-) است.

۴. مبانی نظری

توسعه و ایجاد فضاهای عمومی مطلوب علاوه بر تامین رفاه و آسایش مردم، نقش موثری در حفاظت محیط و توسعه پایدار از طریق سلسله مراتب طرح‌های مختلف و در نظر گرفتن نیازها و امکانات واقعی و مشارکت نیروهای موثر در تحقق آن ایفا می‌کند. براین اساس، این فرایند مستلزم رعایت جامع‌نگری، انعطاف‌پذیری و به کار گرفتن شاخص‌ها و معیارهای کمی و کیفی در پیش‌بینی و اولویت‌سنجی اراضی مورد نیاز و نحوه توزیع و ترکیب آنها میان کاربری مختلف است (ایزدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۲۸). بنابراین توجه به بحث‌های فضاهای عمومی و اهمیت آن از دیدگاه‌های مختلف مطرح شده است. در این رابطه برخی از محققان حوزه شهرشناسی چون جین جیکوبز و ویلیام اچ^۱ اعتقاد دارند که خیابانهای خوب، پیاده‌روها، پارکها و دیگر فضاهای عمومی در آگاهی و رشد مدنیت در جوامع نقش بسزایی ایفا می‌کنند (کارمونا^۲، ص. ۲۰۰۳). لذا بسیاری از مفسران در خصوص اینکه چگونه فضا بر مردم احساسات و رفتار ایشان اثر می‌گذرد، بحث کرده‌اند. این مباحث برآمده از مفهوم فضا، در یک تقسیم‌بندی کلی، در سه بخش قابل دسته‌بندی است: ۱- خصوصیات فیزیکی فضا؛ ۲- فعالیتهایی که در فضا رخ می‌دهد؛ ۳- معنای فضا؛ بنابراین کارمونا (۲۰۰۳) این سه بخش را با عناوین ابعاد «ریخت‌شناختی^۳»، «اجتماعی و عملکردی^۴» و «ادراکی^۵» معرفی می‌کند. رالف (۱۳۷۴) این سه بخش را «بستر فیزیکی^۶»، «فعالیت» و «معنا» می‌داند که در ساخت «هویت مکان» مؤثرند. طبق ادعای رالف، ارتباط بین مردم و مکان از طریق وجود مفهومی با عنوان «حس مکان^۷» رخ می‌دهد. راپاپورت (۱۹۹۹) اجزا شکل‌گیری محیط را شامل سه بخش - «ساخت فضا^۸»، «ساخت تعاملات^۹» و «ساخت معنا^{۱۰}» می‌داند (ماجدی، رضایی و

1. William
2. Carmona
3. Morphological Dimension
4. Social and Functional Dimension
5. Perceptual Dimension
6. Physical Settings
7. Sense of Place
8. Organization of Space
9. Organization of Communication
10. Organization of Meaning

منصوری، ۱۳۹۳، ص. ۴۵). لیپتون، فضاهای عمومی را با عنوان "اتاق زندگی بیرونی" و "مرکز تفریح و فراغت بیرون از خانه" تعریف می‌کند. فضای عمومی مکانی برای بیان تنوع، تولید یک فرآیند داد و ستد و آموزش تحمل و شکیبایی است (سیرون و مازا^۱، ۲۰۰۹، ص. ۳). مامفود به همبستگی اجتماعی و ارتباطات متقابل چهره به چهره، تحریک فکر و اندیشه و اهمیت زیباشناختی فضاهای تاکید دارد و ارتباطات یک جانبه و خود محوری‌های سود جویانه را نفی می‌کند (شارع‌پور، ۱۳۸۹، ص. ۱۹۵). براین اساس توجه بیش از حد به فضاهای خصوصی مخالف است؛ زیرا در آن صورت ارزش‌های اجتماعی نادیده گرفته می‌شود و نهایتاً انسان هر چه بیشتر از گذشته منزوی شده و زندگی جمعی در فضاهای کمرنگ می‌شود (پاکزاد، ۱۳۸۵، ص. ۷۸). یوهان گل^۲ (۲۰۰۳) «نشان داد که چگونه کیفیت محیطی فضاهای عمومی بر میزان و نحوه استفاده مردم از آنها اثرگذار است. طبق نظرات "گل"، فعالیت در فضاهای عمومی ذیل سه بخش قابل شناسایی است: فعالیت‌های ضروری، اختیاری و اجتماعی. زمانی که فضا از کیفیات پایینی برخوردار باشد، تنها فعالیت‌های ضروری است که در آنها رخ می‌دهند. با ارتقای کیفیت فضا، ضمن رخدادهای فعالیت‌های ضروری، طیف گسترده‌ای از فعالیت‌های اختیاری و اجتماعی نیز امکان وقوع می‌یابند و مردم به انجام آنها تمایل پیدا می‌کنند (گل، ۲۰۰۳).

بنابراین فضای عمومی یا جمعی به جز جوانب فیزیکی و کالبدی، نوعی فضای ادراکی و نمادین است که با خصلتی نظام‌مند و ماهیتی مرکب با زمان اجتماعی و فرهنگ جامعه پیوندی ناگسستنی داشته و نسبت فرهنگ و اجتماعی جامعه در ادراک آن موثر و حاصل میراث تاریخی و فرهنگی یک جامعه است (یزدانی و لواسانی، ص. ۱۳۸۹، ص. ۴۲). با توجه به اطلاعات جدول (۱) می‌توان به تعریف فضاهای عمومی و سنجش کارکردها و ویژگی‌های کلیدی این فضاها اشاره کرد.

1. citron & Mazza

2. Johan Gehl

جدول ۳- روش‌های مهم در تعاریف و سنجش فضاهای عمومی

منبع: رومیانی، صادقلو و صناعتی مقدم، ۱۳۹۸، ص. ۱۳۹

محقق	تعاریف	خصیصه‌های کلیدی رویکرد	شاخص‌های کلیدی	کارکردها اصلی
کار و همکاران (۱۹۹۲)	فضای عمومی همچون «زمین مشترک» در نظر گرفته می‌شود که مردم فعالیت‌های آیینی و کارکردی یک اجتماع را به هم پیوند می‌دهد، خواه در روال عادی زندگی روزانه، یا در فستیوال‌های دوره‌ای باشد	- پیوندی برای فعالیت‌های آیینی و کارکردی یک اجتماع - به عنوان یک فضای مشترک و عمومی	پاسخ‌گو، دموکراتیک و معنادار	
زوکین (۱۹۹۵)	فضاهای عمومی، فضاهای هستند که پیوسته مرزها و نشانه‌های جامعه انسانی را هدف و گفت و گو قرار می‌دهند فضایی عمومی ابزاری برای تنظیم چشم‌انداز زندگی اجتماعی مردم است	- کلیدی برای بحث و گفت و گو جامعه انسانی - کلیدی برای تحمل تفاوت‌ها و فرصت‌هایی برای ورود به زندگی اجتماعی کامل - کلیدی برای فضای مبادله‌ای - کلیدی برای بهبود چشم‌انداز زندگی اجتماعی	مشارکت مدنی، هویت شناسی، تبادل ارتباط و اطلاعات	آسایش (ارتباط و تعامل)
استنلی و میشل (۲۰۰۸)	فضاهای عمومی تجلی تلاش‌های بشری است که مصنوعات جهان اجتماعی در محدوده این محیط طراحی شده، انطباق یافته، گفت و گو و تفسیر می‌شود فضاهای عمومی، عرصه‌های مهمی برای گفت‌و‌مان عمومی و بیان ناخشنودی‌ها به حساب می‌آیند	- کلیدی برای گفت و گو عمومی و تفسیر آنها - کلیدی برای صلح و انسان دوستی	تعاون و همکاری، ایجاد شبکه- های اجتماعی و نهادی	

1. Car at all
2. Zukin
3. Stachley and Michelle

کارکردها اصلی	شاخص‌های کلیدی	خصیصه‌های کلیدی رویکرد	تعاریف	محقق
میراث فرهنگی	مشارکت اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی	- کلیدی برای تنوع بخشی به فعالیت‌ها - کلیدی برای هم اندیشی و باز کردن تفاوت‌ها	فضای است که شامل فعالیت‌ها، حوادث، الهام و تحریک‌ها است و کیفیت فضاهای عمومی را بالاتر می‌برد فضایی است که علی‌رغم تفاوت‌ها، به عنوان مکان جلسات، بازار و فضای ترافیک عمل کرده است	گال (۱۹۹۶)
	عدالت اجتماعی، دموکراتیک و معنادار	- کلیدی برای دسترسی به فضای همگانی - نگرش دولتی برای دسترسی همگانی - کلیدی برای دسترسی به فرصتی محیطی	فضای عمومی شامل همه مناطقی می‌شود که برای اعضای عمومی در یک جامعه (در اصل و نه لزوماً در عمل) باز و در دسترس است. مکان عمومی به عنوان مکان (یا فضایی) تعریف می‌شود که مقامات دولتی آن را ایجاد کرده‌اند و از آن نگهداری می‌کنند، و برای استفاده همه مردم در دسترس است	اُردم و نیل (۲۰۱۰)
بهداشت	عدالت اجتماعی، مشارکت مدنی، تعاون و همکاری، قدرت بخشیدن مردم	- کلیدی برای عدالت اجتماعی در شهر و روستا - کلیدی برای مراعات حقوق دیگران - کلیدی برای مشارکت مدنی اعضا - کلیدی برای دسترسی همگانی	فضای عمومی (تعریف وسیع و گسترده) مرتبط با همه بخش‌های محیط ساخته شده و طبیعی، عمومی و خصوصی، داخلی و خارجی، شهری و روستایی است، جایی که عموم آزاداند، مانند همه خیابان‌ها، میدان‌ها و دیگر حقوق‌گذار، دارای استفاده غالب مسکونی، تجاری یا اجتماعی / مدنی است. فضای عمومی (تعریف محدود شده)، مرتبط با آن بخش از محیط طبیعی و ساخته شده است که دسترسی عموم به آن آزاد است. چنین فضایی شامل همه خیابانها، میدان‌ها و دیگر حقوق‌گذار، خواه دارای استفاده غالب مسکونی، تجاری یا اجتماعی/ مدنی باشد، و نیز فضاهای باز و پارک‌ها و فضاهای عمومی / خصوصی که دسترسی عموم به آنها بدون محدودیت است	کارمونا (۲۰۰۸)

1. Gall
2. Orem and Nile
3. Carmona

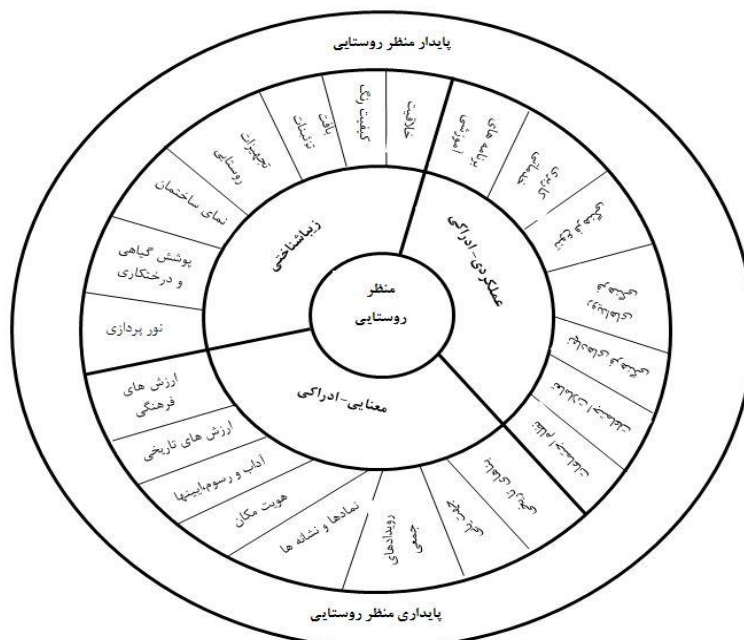
عملکرد اصلی فضاهاى عمومى، فراهم‌سازى و بسترسازى حضور مردم مى‌باشد، لذا ابعاد اجتماعى و فرهنگى آن از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است، در این خصوص، موضوعاتی هم چون بستر سازى شرایط مطلوب فرهنگى - اجتماعى، سرزندگى و حیات اجتماعى که ابعاد کیفى روابط جمعى را رقم مى‌زند، از مهمترین وظایف برنامه‌ریزان و طراحان است (رفعیان و خدائی، ۱۳۸۸، ص ۲۲۸).

لذا با توجه نکات اشاره شد در بالا مى‌توان اظهار کرد که آسایش بصرى و محیطى از مولفه‌هاى مهم و اساسى محیط‌هاى روستایى امن محسوب مى‌شوند. به عنوان مثال کاربرد مناسب رنگ در طراحی مبلمان روستایى، یکى از راهکارهاى مطلوب در مناسب‌سازى سیما و منظر روستا با حفظ هویت کالبدى روستا است و تاثیر بسزایى در ادارک محیط دارد به طوری که بین افراد ۱۶ تا ۳۵ سالگى، رنگها در بهترین و دقیق‌ترین وضع خود درک مى‌شود. خردسالان و سالخوردگان مهارت کمتری در تفکیک و تشخیص رنگها دارند و برای سنین بالای ۵۵ سالگى، سرعت تفکیک رنگها روبه وخامت مى‌گذارد. از طرفى بیشتر سکونتگاه‌ها و جامعه انسانی آنها از جمله سکونتگاه‌هاى روستایى، با توجه به خصوصیتها و کلیه عوامل درونى و برونى خود نظیر مکان طبیعى، فضای جغرافیایى، باورهاى مردم و ارزش‌هاى بومى که در تعامل با هم هستند، در کنار بعضى ویژگی‌هاى مشترک، جلوه‌هاى منحصر به فرد و منظر خاص خود را دارند (تقوى، ۲۰۱۳، ص ۲۰). در مجموع کلیه عوامل و ساختارهاى طبیعى و انسان در شکل‌گیرى منظر روستایى دخالت داند. سکونتگاه‌هاى، مکان‌هاى عمومى و میدین، شبکه معابر به عنوان شریان ارتباطى، مناظر طبیعى، مزارع، باغ‌ها و مراتع در کنار هم به عنوان یک مجموعه واحد، مناظر روستایى را شکل داده‌اند. تمامی این عناصر مانند اجزاء یک سیستم به پیوسته سبب پویایى چرخه زیستى و تداوم حیات در روستا مى‌شوند (عینالى و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۶۲۴). بنابراین روستا تنها چند واحد مسکونى و تعدادى فضاهاى خرد و کلان جمعى در کنار وسعتى از کشتزارها و باغات نیست، بلکه نوع تعامل و رفتارهاى انسانها در یک محیط با یکدیگر و محیط طبیعى اطرافشان است

که دریافت مفهوم و واقعیت یک آبادی به نام روستا را رقم می‌زند (لاغی و همکاران^۱، ص. ۲۰۱۴، ص. ۱۰).

لذا کارکردهای مناظر روستایی (فضاهای عمومی) از یکسو، این قابلیت را نیز دارند که به عنوان چشم‌اندازهای مشارکتی در نظر گرفته شوند و منعکس‌کننده فرهنگ، عقاید و ارزش‌های جامعه باشد و از سوی دیگر می‌توان بستری مشترکی ایجاد کند که مردم فعالیت‌های کارکردی و مراسمی را که پیوند دهنده اعضای جامعه است در آن انجام می‌دهند (رفعی و شریفی، ۱۳۸۴، ص. ۳). فضاهای عمومی باید زمینه امکان ارتباطات اجتماعی در جهت رفع نیازها و تعالی کیفیت روابط را فراهم کنند. توجه به موقعیت فضای عمومی در گرو حضور تمامی گروه‌های سنتی و جنسی متفاوت هست و حال آنکه نیازها و خواسته‌های گروه‌های مختلف از یک فضا، گاه می‌تواند بسته به ویژگی‌های آنها متفاوت باشد در میان، شناخت و انتظارات مردم از فضاهای عمومی به عنوان بخش مهمی از کیفیت زندگی مردم در نظر گرفته می‌شود. بر این اساس با رجوع به تصویر ذهنی و توصیف مردم، در خصوص فضاهای عمومی، مردم انتظار دارند فضای عمومی و نیازهای آنها با محیط طبیعی، اجتماعی و فرهنگی و الگوهای رفتاری و ادراکی مردم سازگار باشد. از نظر مردم، فضاهای عمومی خوب در سازگاری با جایگاه طبیعی و متمایز هر مکان و ظرفیت و محدودیتهای آن، گذران اوقات فراغت مطلوب را از طریق تأمین آسایش اقلیمی، محیطی متجانس و جذاب فراهم می‌سازد که ضمن ایجاد تعادل اکولوژیکی و صرفه‌جویی، سرزندگی و طراوت، تجربه آب و هوا و... را هم سبب می‌شود. با بررسی و واکاوی مولفه‌های ویژگی‌هایی که از طرف پژوهشگران نقل کرده اند می‌توان فضای عمومی موفق را فضایی دانست که از مولفه‌های مانند دسترسی، کالبدی مناسب، منظر، تنوع فعالیت، جامعه، امنیت، تعامل اجتماعی، اجتماع‌پذیری، آسایش و راحتی در حد متناسبی برخوردار باشد، وجود این عوامل در کنار یکدیگر می‌تواند یک فضای عمومی را موفق یا ناموفق سازد (لیپتون^۲، ۲۰۰۳؛ اولدنبورگ^۳، ۱۹۹۹).

1. Laghai et al.
2. Oldenburg
3. Lipton



شکل ۱. شاخص و مولفه های منظر روستایی

ماخذ: رومیانی، صادقلو و صنایع مقدم، ۱۳۸۹، ص ۱۴۰.

بر اساس شکل (۱) مولفه های فضاهای عمومی در سکونتگاه های روستایی از طریق شاخص هایی مانند توجه به فضاهای زندگی (مسکن، حیاط، کوچه ها و ...)، فضاهای فعالیتی محل نگهداری دام، انبارها پارکینگ و ...) و فضاهای تفریحی (پارک، فضاهای سبز و ...) و فعالیت های اجتماعی (محل برگزاری مراسم های عمومی و ..) مورد توجه و ارزیابی قرار داد. مولفه های «معنایی» به دریافت ادارک، شناختی و ترجیحات محیطی افراد روستایی در قبال فضاهای سکونتگاهی سروکار دارد. به عبارت دیگر القای احساس مثبت زندگی و سرزنده بودن روستا به عنوان حد نهایی معنا می باشد که باید ساکنان روستایی به آن دسته پیدا کنند تا به واسطه آن سطح شاخص هایی مانند حس تعلق، احساس هویت و شادکامی و امید در آن افزایش یابد. بنابراین فضاهای عمومی علاوه بر اثرات عینی باید بتواند به لحاظ معنایی در جذابیت محیطی برای روستاییان نیز اثر گذاری مثبت داشته باشد، مولفه های زیباشناختی ناشی از فضاهای عمومی بر جنبه های کالبدی تاکید می کند، زیرا انتظار است با توسعه

فضاهای عمومی با ایجاد تغییرات متناسب با شرایط بومی و محیط روستاییان، قدرت پذیرندگی محیط‌های روستایی را در بین ساکنان روستا افزایش دهد. این مولفه از طریق ارزیابی شاخص‌هایی مانند بهبود تجهیزات روستایی، پوشش‌های گیاهی و درختکاری، نور-پردازی و کیفیت زنگ ... قابل بررسی می‌باشد. در مولفه‌های معنایی - ادراکی ناشی از فضاهای عمومی می‌توان به مولفه‌های کاربری‌های خدماتی، برنامه‌های آموزشی، تعاملات اجتماعی و نهادهای فرهنگی و غیره ... اشاره کرد.

با توجه به مولفه‌های فوق‌الذکر، عملکردهای که برای فضاهای عمومی روستایی می‌توان متصور شد با در نظر گرفتن خصوصیات رفتاری بهره‌برداران این فضا، نسبت به طراحی شاخص‌ها و ضرورت عملکرد آنها در فضاهای مطابق با جدول (۴) پرداخته شده است.

جدول ۴- شرح فعالیت و ضرورت عملکرد فضاهای عمومی در مناطق روستایی

ماخذ: نگارندگان با استفاده از منابع قابل دسترس، ۱۳۹۸

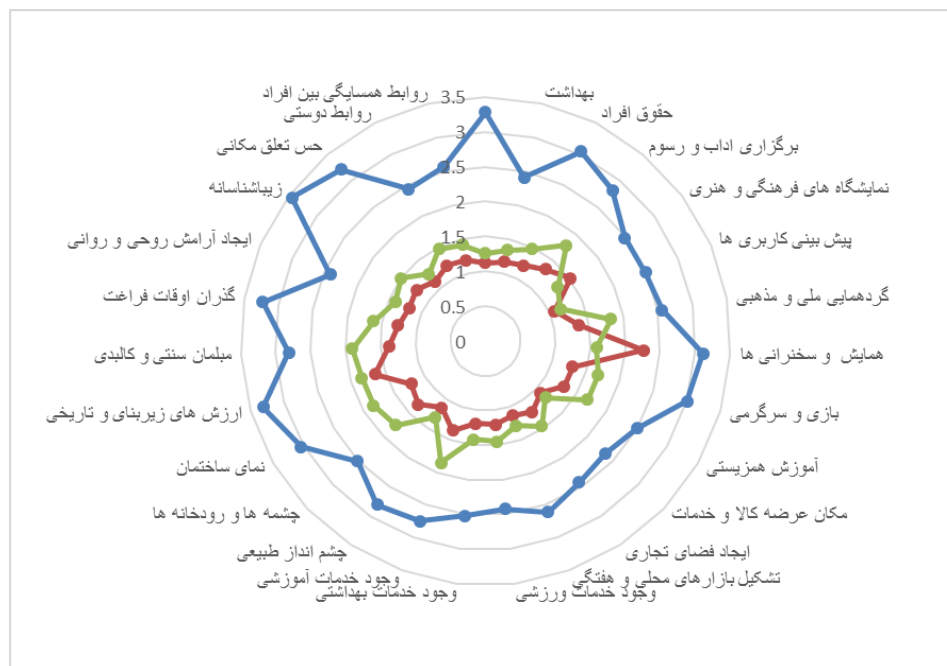
نوع فعالیت	شرح فعالیت	ضرورت عملکرد
بهداشتی	-تامین کننده بهداشت جان و روان مردم توجه به حقوق افراد خاص (معلولین و سالمندان)	-گسترش بیماریهای روحی و روانی در جامعه
فرهنگی	-زمینه سازی برای برگزاری آداب و رسوم روستا -برپای نمایشگاههای فرهنگی و هنری -پیش‌بینی کاربری‌های فرهنگی و خدماتی	-احیا و زنده نگه داشتن مراسمات محلی -محلی برای تبادلات فرهنگی افراد و قومیت‌ها -مختلف ساکن در محیط
اجتماعی	-گردهمایی‌های ملی و مذهبی -سخنرانی و همایش‌های منطقه‌ای -تأثیر بازی و سرگرمی بر جسم و ذهن کودکان -آموزش همزیستی در کنار هم‌نوعان و همسالان محلی برای تبادل اطلاعات	-ایجاد محیطی صمیمی و صحنه‌ای برای حضور افراد در بطن جامعه -مشکلات ناشی از عدم جامعه‌پذیری افراد -ضرورت کالاها مصرفی روستائیان
اقتصادی	-ایجاد فضاهای تجاری و رونق کسب و کار در روستا -تشکیل بازارهای هفتگی و فصلی -جای مناسب و پررونق برای عرضه کالاها ومایحتاج روزانه روستائیان	-معرفی و فروش محصولات روستائیان -زمینه سازی برای صدور محصولات اعم از کشاورزی و صنایع دستی و .. --تامین کالاها مصرفی روستائیان -کاهش سفر به شهرها
تجهیزات	-وجود خدمات ورزشی	-ضرورت نیازهای اولیه زیستی روستائیان

نوع فعالیت	شرح فعالیت	ضرورت عملکرد
	- وجود خدمات بهداشتی - وجود خدمات آموزشی	
تنوع جاذبه‌ها	- چشم‌انداز طبیعی بکر و کوهستانی - وجود چشمه‌ها و رودخانه‌ها	- حفظ پوشش‌های گیاهی - حفظ اقامتگاه‌های بوم‌گردی
کیفیت بصری محیط	- نقش و نمای ساختمان متناسب بر محیط - تبلور ارزش‌های زیربنای فرهنگی و تاریخی - مبلمان سنتی و کالبدی روستا	- بهبود سیما و منظر روستا
تفریحی	- گذران اوقات فراغت برای اقشار مختلف اجتماعی - رفع خستگی و ایجاد آرامش روحی و روانی	- کوچک شدن نسبی مساحت و عرصه
هویت مکان	- ویژگی‌های زیبایی شناسانه هم علت و هم معلول - حس تعلق مکانی	- وجود عنصر هویت بخش در بافت روستا
تعاملات	- استمرار روابط دوستی مردم - تحکیم روابط همسایگی بین افراد ساکن در روستا - پایه‌ریزی روابط صمیمی و همیشگی بین خانواده‌ها	- کم رنگ شدن صلح رح و دید و بازدیدها به علت مشغله‌های کاری

۵. یافته‌های تحقیق

به منظور بررسی عوامل موثر در شکل‌گیری تقویت فضاهای عمومی در روستاهای مورد مطالعه، از ۱۹۵ پرسشنامه استفاده شد. یافته‌های توصیفی نشان داد که ۹۸/۲ درصد مرد و ۱/۲ درصد پاسخگویان زن بودند. همچنین گروه‌های ۳۰ تا ۳۹ سال با میزان ۴۴/۴ بیشترین درصد، از لحاظ تحصیلات، ۳۹/۲ درصد دارای لیسانس، ۵۱/۴ درصد پاسخگویان متاهل و ۴۸/۱ درصد مجرد بودند. به منظور بررسی عوامل موثر، از آزمون تحلیل عاملی و تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شده است. سپس به دسته‌بندی شاخص‌ها پرداخته شد. هر کدام از این شاخص‌ها دارای متغیرهای هستند که در شکل (۲) به آنها اشاره شده است. در نهایت برای بررسی اینکه مشخص شود، کدام متغیر بیشترین تاثیر را در شکل‌گیری تقویت فضاهای عمومی نقش داشته است، از میانگین، انحراف معیار و واریانس استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که گذراندن اوقات فراغت و چشم‌اندازهای طبیعی هر کدام با میزان (۱/۹۰) و (۱/۸۵) بیشترین

واریانس‌ها بین متغیرها به خود اختصاص داده است. که از دلایل آن می‌توان به طبیعت بکر با فضاهای مناسب اقلیمی در روستاهای مورد مطالعه اشاره کرد. بنابراین می‌تواند بیان کرد، که دیدگاه مردم محلی نسبت به موضوع مطرح شده در این پژوهش از لحاظ فضاهای عمومی دارای اهمیت می‌باشد.



شکل ۲- یافته‌های تحقیق: ۱۳۹۸

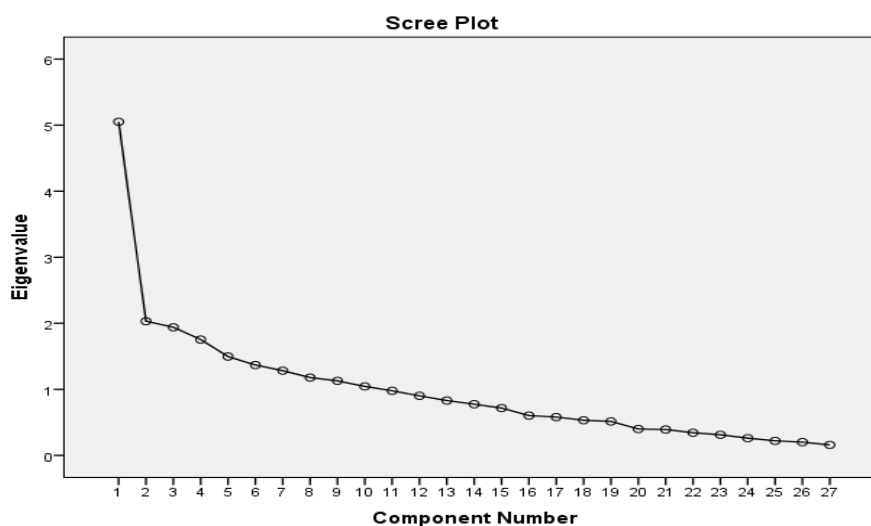
با توجه به پژوهش نظری و برداشت‌های میدانی ۲۷ عامل استخراج شد. براساس نتایج، محاسبه شده برای KMO ، معادل $0/603$ بوده و با توجه به حداقل و حداکثر مقدار آزمون، در سطح قابل قبولی است. مقدار محاسبه شده برای آزمون بارتلت نیز در سطح P کمتر از $0/000$ معنادار بوده است. پس داده‌های مورد بررسی از تناسب قابل قبولی برای اجرای تحلیل عاملی برخوردارند.

جدول ۵- آزمون بارتلت در سطح معناداری

مأخذ: یافته‌های تحقیق: ۱۳۹۸

مجموع مورد تحلیل	دیدگاه‌ها	مقدار KMO	مقدار	سطح معنی
عوامل موثر در شکل‌گیری تقویت فضاهای	مردم محلی	۰/۶۰۳	۱۳۷۹/۲۹۱	۰/۰۰۰

نتایج مدل تحلیل عاملی نشان می‌دهد از میان ۲۷ متغیر، فقط ۷ عامل دارای مقادیر ویژه بزرگتر از یک است، بنابراین، بیشینه تعداد عامل‌های اصلی می‌تواند ۷ باشد. این ۷ عامل پس از چرخش، در مجموع توانسته‌اند ۵۵/۲۷۴ درصد واریانس را تبیین کنند، که بیشترین سهم را عامل اول با ۱۰/۵۳۱ درصد واریانس را تبیین می‌کند و کمترین سهم را عامل هفتم با ۶/۱۷۸ درصد را به خود اختصاص داده است؛ از این رو، از میان عواملی که بیشترین نقش را در شکل‌گیری تقویت فضاهای عمومی در ناحیه مورد مطالعه موثر دانسته‌اند، فقط هفت عامل اهمیت بیشتری دارد. از آنجا که درصد واریانس قابل قبول برای اتکا بودن تحلیل عاملی - ۵۰ درصد است، با توجه به مقدار به دست آمده از خروجی دوم (۵۵/۲۷۴) می‌توان بیان کرد، نتایج تحلیل عاملی قابل تعمیم و اتکاست و نیز به واسطه آن می‌توان از مناسب بودن متغیرهای انتخاب شده برای تحلیل عاملی اطمینان یافت.



شکل ۳- نمودار مقدار ویژه عامل‌ها

در پژوهش حاضر، برای چرخش عاملی از روش ریماکس استفاده شده است. بعد از مرحله چرخش، متغیرهایی که مربوط به هر عامل هستند، به صورت ستونی مشخص شدند. پس از پردازش متغیرهای نماینگر نقش عوامل موثر در شکل گیری تقویت فضاهای عمومی نسبت به نامگذاری عاملها اقدام گردید. حال با توجه به اینکه داده‌ها از درجه تناسب خوبی برخوردارند، می‌توان از این هفت عامل در تجزیه و تحلیل نهایی و بررسی متغیرها نسبت به عوامل استفاده و دیگر عوامل را حذف کرد. ضرایب همبستگی بین متغیرها و عوامل (بارهای عاملی) در جدول (۶) ارائه شده است.

نتایج نهایی مدل تحلیل عاملی نشان می‌دهد متغیرهایی که بیشترین بار عاملی را روی عامل نخست دارند، عبارتند از: چشم‌انداز طبیعی بکر و کوهستانی، وجود چشمه‌ها و رودخانه‌ها، نقش و نمای ساختمان متناسب بر محیط، تبلور ارزش‌های زیربنای فرهنگی و تاریخی و مبلمان سنتی و کالبدی روستا است، که اسم عامل را تنوع جاذبه‌ها و کیفیت بصری گذاشته شده است، مقدار ویژه این عامل، $2/84$ و مقدار واریانس آن $10/531$ می‌باشد. متغیرهای که دارای بیشترین همبستگی با عامل دوم هستند، عبارتند از: استمرار روابط دوستی مردم، تحکیم روابط همسایگی بین افراد ساکن در روستا و پایه‌ریزی روابط صمیمی و همیشگی بین خانواده‌ها است، که عامل تعامل و ارتباطات برای آن در نظر گرفته شده است، مقدار ویژه این عامل، $2/673$ و مقدار واریانس آن، $9/900$ می‌باشد. متغیرهایی که دارای بار عاملی روی عامل سوم هستند؛ شامل زمینه‌سازی برای برگزاری آداب و رسوم روستا، برپای نمایشگاههای فرهنگی و هنری، پیش‌بینی کاربری‌های فرهنگی و خدماتی، گردهمایی‌های ملی و مذهبی و سخنرانی و همایش‌های منطقه‌ای است که باهم عامل اجتماعی و فرهنگی را تشکیل می‌دهند؛ مقدار ویژه ای این عامل $2/431$ و مقدار واریانس آن $9/004$ است.

متغیرهای که بیشترین همبستگی با عامل چهارم را دارند، عبارتند از: تاثیر بازی و سرگرمی بر جسم و ذهن کودکان، آموزش همزیستی در کنار هم‌نوعان و همسالان محلی برای تبادل اطلاعات و توجه به حقوق افراد خاص (معلولین و سالمندان) و تامین‌کننده بهداشت جان و روان مردم را تشکیل می‌دهند که عامل آموزشی - بهداشتی نام دارد، و مقدار ویژه ای عامل $1/805$ و مقدار واریانس آن $6/685$ است. متغیرهایی که بیشترین همبستگی را با عامل پنجم

دارند؛ شامل وجود خدمات ورزشی، خدمات بهداشتی و خدمات آموزشی است که عامل تجهیزات نام گذاری شده است. مقدار ویژه این عامل ۱/۷۵۸ است و ۶/۵۱۳ درصد واریانس بین متغیرها را تبیین می‌کند.

همچنین متغیرهای جای مناسب و پر رونق برای عرضه کالاها و مایحتاج روزانه روستائیان، ایجاد فضاهای تجاری و رونق کسب و کار در روستا و تشکیل بازارهای هفتگی و فصلی اشاره کرد، که عامل اقتصادی برای آن نام گذاری شده است. مقدار ویژه ای این عامل ۱/۷۴۵ و مقدار واریانس آن ۶/۴۶۴ است. در نهایت، متغیر گذران اوقات فراغت برای اقشار مختلف اجتماعی و رفع خستگی و ایجاد آرامش روحی و روانی عامل هفتم را تشکیل می‌دهد، که عامل تفریحی برای آن نام گذاری شده است، مقدار ویژه این عامل ۱/۶۶۸ و مقدار واریانس ۶/۱۷۸ است. با توجه به تمرکز متغیرها در هر عامل و نیز مقادیر بارهای عاملی هر متغیر می‌توان به میزان اهمیت آن‌ها در تقویت فضایی عمومی پی برد. از آنجایی که عامل اول و پنجم دارای ماهیت زیباشناختی و عامل‌های دوم و هفتم دارای ماهیت معنای- ادراکی و عامل سه، چهار و ششم دارای ماهیت عملکردی- ادراکی است می‌توان بیان کرد، که این عوامل نقش موثر در شکل‌گیری تقویت فضاهای عمومی در مناطق روستاهای استان لرستان به دنبال داشته است.

جدول ۶- ماتریس عاملی چرخش یافته براساس روش چرخشی واریماکس

مأخذ: یافته‌های تحقیق: ۱۳۹۸

بار عاملی	متغیرها	عامل‌ها
۰/۶۱۲	چشم‌انداز طبیعی بکر و کوهستانی	تنوع جاذبه‌ها و کیفیت بصری
۰/۵۹۸	وجود چشمه‌ها و رودخانه‌ها	
۰/۵۵۴	نقش و نمای ساختمان متناسب بر محیط	
۰/۵۶۱	تبلور ارزش‌های زیربنای فرهنگی و تاریخی	
۰/۵۶۱	مبلمان سنتی و کالبدی روستا	
۰/۵۷۵	استمرار روابط دوستی مردم	تعامل و ارتباطات
۰/۵۶۴	تحکیم روابط همسایگی بین افراد ساکن در روستا	
۰/۶۲۴	پایه‌ریزی روابط صمیمی و همیشگی بین خانواده‌ها	

بار عاملی	متغیرها	عاملها
۰/۵۶۱	زمینه سازی برای برگزاری آداب و رسوم روستا	اجتماعی - فرهنگی
۰/۶۲۳	برپای نمایشگاههای فرهنگی و هنری	
۰/۵۱۲	پیش بینی کاربری های فرهنگی و خدماتی	
۰/۶۷۸	گردهمایی های ملی و مذهبی	
۰/۵۰۷	سخنرانی و همایش های منطقه ای	
۰/۷۵۹	تاثیر بازی و سرگرمی بر جسم و ذهن کودکان	آموزشی - بهداشتی
۰/۵۸۰	آموزش همزیستی در کنار هم نوعان و همسالان محلی برای تبادل اطلاعات	
۰/۶۳۰	توجه به حقوق افراد خاص (معلولین و سالمندان)	
۰/۳۵۳	تامین کننده بهداشت جان و روان مردم	
۰/۸۳۸	وجود خدمات ورزشی	تجهیزات
۰/۵۵۶	وجود خدمات بهداشتی	
۰/۵۶۷	وجود خدمات آموزشی	
۰/۵۰۹	جای مناسب و پرورتنق برای عرضه کالاها و مایحتاج روزانه روستائیان	اقتصادی
۰/۶۸۴	ایجاد فضاهای تجاری و رونق کسب و کار در روستا	
۰/۶۲۸	تشکیل بازارهای هفتگی و فصلی	
۰/۷۰۹	گذران اوقات فراغت برای اقشار مختلف اجتماعی	تفریحی
۰/۵۴۲	رفع خستگی و ایجاد آرامش روحی و روانی	

برای بررسی تفاوت بین عامل به دست آمده از مدل تحلیل عاملی؛ از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه، استفاده شده است. نتایج گویای این است که با توجه به اینکه میزان Sig به دست آمده کوچکتر از آلفا ۰/۰۵ است، می توان استدلال کرد، که بین سه عامل نهایی که در یکدیگر ادغام شده اند تفاوت معناداری وجود دارد. نتایج آزمون تحلیل واریانس یک طرفه نشان می دهند عوامل موثر بر شکل گیری تقویت فضاهای عمومی تاثیر گذار بوده است.

جدول ۷- آزمون تحلیل واریانس یک طرفه

مأخذ: یافته‌های تحقیق: ۱۳۹۸

عامل‌ها		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
عملکردی- ادراکی	Between Groups	۲۱/۳۶۷	۳۸	۰/۵۶۲	۱/۹۶۸	۰/۰۰۳
	Within Groups	۳۶/۸۶۵	۱۲۹	۰/۲۸۶		
	Total	۵/۲۳۱	۱۶۷			
زیباشناختی	Between Groups	۳۲/۷۶۱	۳۸	۰/۸۶۲	۲/۰۸۸	۰/۰۰۱
	Within Groups	۵۴/۰۹۸	۱۳۱	۰/۴۱۳		
	Total	۸۶/۸۵۹	۱۶۹			
ادراکی - معنایی	Between Groups	۲۷/۶۴۲	۳۸	۰/۷۲۷	۲/۰۶۰	۰/۰۰۱
	Within Groups	۴۶/۲۶۰	۱۳۱	۰/۳۵۳		
	Total	۷۳/۹۰۲	۱۶۹			

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بر اساس مطالعات و پژوهش‌های صورت گرفته در تحقیق، می‌توان بیان کرد، که توسعه و ایجاد فضاهای عمومی مطلوب علاوه بر تامین رفاه و آسایش مردم، نقش موثری در حفظ محیط و توسعه پایدار از طریق سلسله مراتب طرح‌های مختلف و در نظر گرفتن نیازها و امکانات واقعی و مشارکت نیروهای موثر در تحقق آن ایفا می‌کند. براین اساس، این فرایند مستلزم رعایت جامع‌نگری، انعطاف‌پذیری و به کار گرفتن شاخص‌ها و معیارهای کمی و کیفی در پیش‌بینی و اولویت‌سنجی عمودی و افقی و نحوه توزیع و ترکیب آنها میان ای مختلف است. لذا به دنبال شناسایی مهمترین عامل تاثیر گذار در شکل‌گیری تقویت فضاهای عمومی در روستاهای مورد مطالعه از طریق مشاوران بنیاد مسکن انقلاب اسلامی موقع برداشت داده‌ها و اطلاعات از مردم محلی سوالات مطرح و داده‌های آنها جمع‌آوری شدند. لذا در راستا سوال تحقیق که تصریح می‌نماید در تبیین عوامل موثر در شکل‌گیری تقویت فضاهای عمومی روستایی در منطقه مورد مطالعه هفت عامل تنوع‌جاذبه‌ها و کیفیت بصری، تعامل و ارتباطات، اجتماعی- فرهنگی، آموزشی و بهداشتی، تجهیزات، اقتصادی و تفریحی

هر کدام به ترتیب بیشترین نقش را در شکل‌گیری تقویت فضاهای عمومی به دنبال داشته است. همچنین نتایج تحلیل‌ها نشان داد از دیدگاه مردم محلی تفاوت معناداری بین عامل‌های مورد نظر در سطح آلفا کمتر از ۰/۰۵ موثرند. در همین زمینه تحقیقات انجام شده نیز مویده این مطلب است، که رومیانی و همکاران (۱۳۹۸) در مطالعه که درصدد شناسایی نگرش و انتظارات روستاییان از فضاهای عمومی در کیفیت سرزندگی، به این نتیجه دست یافتند که شاخص‌های آسایش، لذت و محافظت هر کدام به ترتیب ۷/۲۶، ۴/۹۰ و ۳/۷۸ بیشترین اولویت‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین عزیزپور و شمسی (۱۳۹۳)؛ در پژوهش خود معتقدند، که عوامل طبیعی بویژه توپوگرافی، منابع آب و شیب سبب گردیده تا سازمان فضایی دهستان لواسان کوچک از ساختار سلسله مراتبی دو سطحی برخوردار گردد. گل (۱۹۸۷) در پژوهش خود، حمایت از فعالیت‌های اجتماعی را یکی از ملزومات دستیابی به فضاهای عمومی موفق دانسته است. لذا این تحقیقات با پژوهش حاضر تا حدودی همخوانی دارند. پس در این پژوهش با در نظر گرفتن شاخص‌هایی که به نوعی معرف عملکرد موفق فضاهای عمومی بوده‌اند، این نتیجه را در بردارد که در برنامه‌ریزی‌ها برای دستیابی به محیط‌ها مناسبتر باید به تمامی فضاهای کاربردی برای انسان‌ها توجه داشت. هرچند فضاهای عمومی در سطح مناطق روستایی دارای فضاهای متنوع و گسترده‌ای از جمله فضاهای اجتماعی و فرهنگی که هنوز خیلی کم دست‌خوش تغییرات شده‌اند و هنوز صمیمات و احساسات در آن نمایان است. لذا لازم است که برای بهبود این فضاها، زمینه برای انجام تعاملات اجتماعی در پی انجام فعالیت جمعی از قبیل دیدار و گفتگوها، تعامل و مشارکت، دادن خدمات آموزشی، بهداشتی، ایجاد بازارهای هفتگی و فصلی، تنوع به بازهای محلی و مد و خدمات ورزشی و غیره که به آن اشاره شده، فراهم شده و فضاهای مذکور تبدیل به فعالیت‌ها سرزندگی و حیات مدنی تبدیل شوند.

کتاب‌نامه

۱. ایزدی، م.، محمدی، ج.، طاهری، ز. و شرخانی، ح. (۱۳۹۵). واکاوری مطلوبیت فضاهای عمومی شهری از دیدگاه زنان، مطالعه موردی: منطقه ۴ شهر اصفهان، *جغرافیا و توسعه*، ۴۲، ۱۴۴-۱۲۷.
۲. پاکزاد، ج.ش. (۱۳۸۵). مبانی نظری و فرایند طراحی شهری، وزارت مسکن و شهرسازی. چاپ اول
۳. پورمحمدی، م.ر.، طورانی، ع. و حسینلو، م. (۱۳۹۲). توسعه یکپارچه نواحی روستایی و شهری، رویکردی فضایی و استراتژیک در نظام برنامه ریزی سکونتگاهی، *اندیشه جغرافیایی*، ۷(۱۴)، ۳۶-۹.
۴. حاتمی، ی. و ذاکری حقیقی، ک. (۱۳۹۷). بررسی عوامل موثر در انتخاب فضای عمومی توسط شهروندان، مطالعه موردی: پیاده راه بوعلی سینا و اکباتان شهر همدان، *مطالعات محیطی هفت حصار*، ۲۳(۶)، ۹۴-۸۱.
۵. رفیعیان، م. و خدائی، ز. (۱۳۸۸). بررسی شاخص‌ها و معیارهای موثر بر رضایتمندی شهروندان از فضاهای عمومی شهری، *فصلنامه راهبرد*، ۱۸(۵۳)، ۲۴۸-۲۲۷.
۶. رومیانی، ا. صادقلو، ط. و صناعتی مقدم، س. (۱۳۹۸). تحلیل نگرش و انتظارات روستائیان از فضاهای عمومی در راستای ارتقای کیفیت سرزندگی مطالعه موردی: دهستان دهدشت غربی- شهرستان کهگیلویه. *نشریه جغرافیا و برنامه ریزی*، ۲۳(۶۸)، ۱۳۳-۱۵۴.
۷. رهنمایی، م.ت.، اشرفی، یوسف (۱۳۸۶)، فضاهای عمومی شهر و نقش آن در شکل‌گیری جامعه مدنی از دیدگاه برنامه ریزی شهری، *انجمن جغرافیدانان ایران*، ۵(۱۴ و ۱۵)، ۴۴-۲۳.
۸. ساردوئی، م. (۱۳۹۳)، تبارشناسی رویکردهای تبیین جایگاه فضاهای باز عمومی در سکونتگاه‌های روستایی، *مدیریت شهری*، شماره ۳۷، صص ۱۲۶-۱۰۳.
۹. سعیدی، ع. (۱۳۸۹). محیط، فضا و توسعه، بحثی در صورت توسعه یکپارچه روستا شهری، *فصلنامه مسکن و محیط*، ۲۹(۳۱)، ۳-۱۲.
۱۰. شارع پور، م. (۱۳۸۹)، جامعه‌شناسی شهری، چاپ سوم. تهران. انتشارات سمت
۱۱. عزیزپور، ف. شمسی، ر. (۱۳۹۳). نقش عوامل محیطی در سازمان فضایی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: دهستان لواسان کوچک). *فصلنامه علمی-پژوهشی اطلاعات جغرافیایی «سپهر»*، ۲۳(۸۹)، ۱۰۶-۱۱۲.

۱۲. عنابستانی، ع. احمدزاده. س. (۱۳۹۱). بررسی ارتباط بین ویژگی‌های مکانی-فضایی و عوامل مؤثر بر مشارکت زنان در سطح جامعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان درزآب-شهرستان مشهد). *جغرافیا و مطالعات محیطی*، ۱(۲)، ۹۵-۱۱۲.
۱۳. عینالی، ج. بوزجمهری. خ. نظری شیخی، م.، دهبانزاد، ا. و رومیانی،. (۱۳۹۶). تحلیل نقش فضاهای عمومی در ارتقای کیفیت سرزندگی روستائیان (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان الشتر). *مجله برنامه ریز سکونتگاه های انسانی (چشم انداز جغرافیایی)*، ۱۲(۳)، ۶۳۹-۶۱۹.
۱۴. ماجدی، ح، رضایی، م. م، منصورى، ه. (۱۳۹۳). شناخت عملکرد شناختی فضاهای عمومی از نظر هویت، مطالعه موردی، نازی آباد و محله مهران تهران. *فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران*. (۴) ۳۹-۶۱.
15. Bolívar, J., Daponte, A., Rodríguez, M., & Sánchez, J. J. (2010). The Influence of Individual, Social and Physical Environment Factors on Physical Activity in the Adult Population in Andalusia, Spain. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 7(1),
16. Francis, J., Giles-Corti, B., Wood, L., & Knuiman, M. (2012). Creating sense of community: The role of public space. *Journal of Environmental Psychology*, 32(4), 401-409.
17. Hartel, T.; Fischer, J.; Câmpeanu, C.; Milcu, A.I.; Hanspach, J.; Fazey, I. (2014), The importance of ecosystem services for rural inhabitants in a changing cultural landscape in Romania. *Ecol. Soc.* 2014, 19, Article 42.
18. Ismail, W. A. W., & Said, I. (2015). Integrating the Community in Urban Design and Planning of Public Spaces: A Review in Malaysian Cities. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 168, 357-364.
19. Jalaladdini, S., & Oktay, D. (2012). Urban public spaces and vitality: a socio-spatial analysis in the streets of Cypriot towns. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 35, 664-674.
20. Jung, H. J, and Ryu, H. J. (2015), Sustaining a Korean Traditional Rural Landscape in the Context of Cultural Landscape, *sustainability open access*, 7, 11213-11239; www.mdpi.com/journal/sustainability
21. Kurniawati, W. (2012). Public space for marginal people. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 36, 476-484.
22. Lipton, S. (2003). The value of public space: How high-quality parks and public spaces create economic, *social and environmental value*.
23. Meeus, J.H.A.; Wijermans, M.P.; Vroom, M.J. (1990), Agricultural landscapes in Europe and their transformation. *Landsc. Urban Plan.* 1990, 18, 289-352.
24. Nasution, A. D, Shalleh, A. Gh & Wahid, J. (2014), Livable Public Open Space for Citizen's Quality of Life in Medan, Indonesia. *International Transaction*,

- Journal of Engineering, Management & Applied Sciences & Technologies*, 5(2), 131-142.
25. Oldenburg, R. (1999). *The great good place: Cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community*. Da Capo Press.
26. Seong, J.-I. (2005), *a Study on Rural Landscape Management and Policy Directions*; Korea Rual Economic Institute: Seoul, Korea, 2005.
27. Stockdale, A.; Barker, A. (2009). Sustainability and the multifunctional landscape: An assessment of approaches to planning and management in the Cairngorms National Park. *Land Use Policy* 2009, 26. 479–492.
28. Yoon, H., & Srinivasan, S. (2015). Are They Well Situated? Spatial Analysis of Privately Owned Public Space, Manhattan, New York City. *Urban Affairs Review*, 51(3), 358-380.